

zwaar werken. Want Prof. Geesink legt niets ter perse of elke zin moet geslepen en nog eens overgeslepen zijn. Daarenboven ligt aan deze artikelen een enorme studie ten grondslag. Toch mocht hij dat weer niet al te zeer laten uitkomen. Wat is moeilijker dan wetenschap te populariseren? Deze artikelen verschenen later in 4 deelen, te zamen twee kloeke banden vormend. Totnogtoe is het zijn standaardwerk. Het werd en wordt zeer gewaardeerd. Men kende hem daarom den naam van christen-filosof toe. Reeds langen tijd is het uitverkocht. Op aucties betaalt men er thans meer dan het dubbele van den oorspronkelijken prijs voor. Het zal dan ook velen genoegen doen te vernemen, dat het spoedig herdrukt wordt.

Toen de hoofdartikelen van „De Heraut“ weer door Dr. Kuyper zelf geschreven werden, werd hem de „Leestafel“ toevertrouwd. Hoe hij die verzorgd heeft, weet ieder nog wel. Het was alles superieur werk. Fijne opmerkingen, artistieke inkleeding en kostelijke humor vormden de voornaamste elementen. Over 't geheel was hij sterker in zijn waardeering dan in zijn kritiek. Maar dat gaf aan zijn „Leestafel“ voor velen een sterke attractie. Hij was er steeds op uit om onthullende talenten te sparen. Trouwens, kritiek is nooit zijn fort geweest. Voor een predikant is er geen gemakkelijker hoorder dan hij. „Ach“, zegt hij dan, „als man van het vak weet je zelf wat er aan een preek vastzit“. Zelf maakt hij wel terdege verschil, maar als hij zijn oordeel uitspreekt wordt dat dadelijk verzacht door de meergemelde onvoldaanheid over zijn eigen werk. Komisch was het bijna te hooren, hoe hij preekcollege gaf. Toen Kuyper minister was geworden, namen de professoren om de beurt dit college waar. Stond het onder de hoede van Prof. Geesink, dan kwamen men er steeds genadig van af. De grondtoon van zijn kritiek was altijd deze: er zat heel veel goeds in en mijnheer, ik mag wel zeggen, ik heb uw preek aangehoord met stichting ook voor mijn eigen hart.

Zijn „Ethiek“ uit te geven is een van zijn liefste wenschen. De studenten hebben haar reeds in dikten en als zij eenmaal predikant geworden zijn, merken zij eerst recht, hoeveel zij daarvan hebben. Maar Prof. Geesink, niet tevreden over zichzelf, werkt die dikten gedurig weer om. Het moet nu tot den definitieven vorm komen. Daarop concentreert hij zijn arbeid. Vacantie neemt hij zoo goed als niet. Zijn „Ethiek“ moet af. En onlangs zeide hij mij, dat hij daarmee thans goed opschoot.

Gedurende zijn professoraat was hij eenmaal gedurende verscheiden weken non-actief. Hij had zich aan een operatie te onderwerpen. Als hij het over dien tijd heeft (niet alleen tot mij, maar ook tot anderen), pleegt hij te zeggen: „In zulke oogenblikken gevoel je het toch maar, dat het er om gaat: een armen zondaar en een rijken Christus. En dan vind ik zulk een troost in het woord van den Catechismus: dat mijn ziel nu dit leven van stonde aan tot Christus, haar hoofd, wordt opgenomen“.

Is het niet merkwaardig?

Aangetrokken door de praedestinatieleer van den monnik Gottschalk, zette hij de eerste wankelende schreden op het Calvinistische pad. En nu tegen zijn 70sten jaardag merkte hij op, dat hij die praedestinatie in heel zijn leven bevestigd zag. Hij heeft het zoo gaarne over de wonderleideindingen Gods.

En als hij dan zoo gemoedelijk met u zit te praten, dan denkt zij onwillekeurig aan het psalmistenwoord: Gij zult mij leiden door Uw raad en daarna zult Gij mij in heerlijkheid opnemen.

Hoe heerlijk, als het geloof levend is: de Heere leidt mij door Zijn raad.

Moge des Heeren raad den jubilaris nog lang op deze aarde leiden.

Moge hij nog lang met ons en onder ons arbeiden. Hoe intens leeft hij in onze Universiteit in.

Welk een passion de métier (hartstocht voor zijn ambt) komt nog dagelijks aan het licht!

Houde ons Gereformeerde volk hem in waarde.

De Huldiging.

De huldiging van Prof. Geesink zal D. V. Dinsdag 27 Mei plaats hebben in de Senaatszaal van de Vrije Universiteit, Keizersgracht 162.

Natuurlijk is die zaal niet groot genoeg om alle belangstellenden tegelijk te bevatten.

Daarom zal hij om drie uur gecompimenteerd worden door hen, die bij den universitatien kring betrokken zijn: Directeuren, Curatoren, Professoren, Studenten, enz.

Om vier uur wordt de gelegenheid opengesteld voor alle belangstellenden. Van vier tot vijf.

Een officiële publicatie zal in de pers verschijnen.

Wij schrijven dit op eigen gelegenheid met voorweten van het Comité.

Het Comité koestert nog een wensch.

Het zou gaarne naamkaartjes ontvangen van allen, die reeds een bijdrage zonden of nog zenden zullen.

Voor dit laatste is ook nog gelegenheid.

Doch niet lang meer.

De bijdragen moeten uiterlijk Maandag 26 Mei in het bezit zijn van Prof. Dr. C. van Gelderen.

Men sture hem ook de naamkaartjes.

Zijn adres worde hier nogmaals vermeld: Oranje-Nassaulaan 60.

Dichterlijke verbeelding in proza.

Ook de dichterlijke verbeelding houdt zich met onze „Reformatie“ bezig.

Vooraf komt dat uit in een artikel in het „Herformd Zondagsblad voor de provincie Friesland“.

De schrijver is blijkbaar niet op de hoogte.

En nu laat hij zijn dichterlijke verbeelding werken. Zoo schept hij een „Reformatie“-sage.

Alle onjuistheden aan te wijzen zou voor onze lezers vermoedelijk zijn.

Maar dit ééne staal van dichterlijke verbeelding in proza mag ik toch wel aanhalen:

De Schiller (!) van Gorinchem (!), en Prof. Buitendijk, met Prof. Hepp mede hooggeleerd aan de Vrije, hebben bij publieke mededeeling bedankt als redactieleden!!!!

HEPP.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN.

Het recht van staking.

IX.

In de vorige artikelen zijn eerst weergegeven de meningen van vooraanstaande mannen in onzen kring, en voorts is de vraag besproken, of de staking te rijzen is met het geloof in Gods voorzienig bestel. In het vorige artikel is gehandeld over het sociale gezag.

In den strijd tusschen Talma en Wielenga is nu de keuze, aan wiens kant wij moeten staan, niet moeilijk. Niet moeilijk, omdat de gansche quaestie tenslotte loopt over de beteekenis, die men hecht aan de woorden gezag en gehoorzaamheid. De strijd gaat niet over de vraag, of de apostolische vermaningen voor ons gezag heeft, want ik heb niet kunnen lezen, dat Talma dit ontkent. Wel verschilt hij met Wielenga e.a. hierin, in hoeverre de autoriteit van deze Schriftwoorden voor onze verhoudingen geldt, maar hij, en dat stem ik den heer Smeenk toe, doet niet te kort aan de goddelijke waardij van de apostolische uitspraken. Tenminste hier niet. Alleen wil hij er niet van weten, dat, evenals den slaven in Paulus' dagen, den vrijen arbeider gehoorzaamheid geboden is. Die arbeider heeft zich alleen te schikken naar de leiding van den patroon. Daarom moeten we binnen den kring van het arbeidscontract niet van gezag, maar van leiding spreken.

Daarop komt nu alles neer.

Dus op de beschouwing van het begrip gezag. Want praktisch zal Talma den patroon geen mindere zeggenschap toekennen, en van den arbeider geen mindere onderdanigheid eischen, dan zij, die wel spreken van gezag en gehoorzaamheid, al nemen de eersten theoretisch misschien ook een ruimer standpunt in. Hoe moet daarover nu geoordeeld? Talma zegt: het apostolisch gebod: in alles gehoorzaam, kan niet voor den vrijen arbeider gelden. Hij is slechts tot gehoorzaamheid verplicht binnen de grenzen van het contract, en daarom geldt dit apostolisch woord niet in letterlijk-autoritair zin voor hem. Wie het in dien zin gebruikt, doet de Schrift geweld aan, en speelt met de apostolische vermaning. Maar wat beteekent dit woord alles? Dit, dat in alle dingen, waarop de heer recht had, de slaaf onderworpenheid verschuldigd was. Nu had de heer op heel het leven van den slaaf recht, en daarom moest diens gehoorzaamheid onbeperkt zijn. Doch dien ruimen zin heeft het in alles thans niet meer. Wel beteekent het ook nu in alle dingen, waarop de patroon recht heeft, en ik zou niet weten, waarom in deze beduidenis Paulus, woord niet van kracht kan zijn voor onzen tijd.

De bezwaren van Talma zijn mij niet duidelijk. Waarom sluiten gezag en vrijheid elkaar op sociaal terrein uit?

Waarom past bij contracteële overeenkomst en bij leiding geen gehoorzaamheid? Laat ik even een voorbeeld noemen. Iemand, die in de bergen klimmen wil neemt een gids. Dien gids huurt hij. Die gids is dus zijn dienaar, maar toch leidt de gids hem op alle paden door het onbekende bergland. Aan die leiding moet hij zich ook onderwerpen, en doet hij dat niet, kiest hij de „vrijheid“ in plaats van de gehoorzaamheid aan een autoriteit, die sterker is dan menig andere, dan raakt hij straks het spoor bijster, en stort in den afgrond. Leiding en gezag zijn geen onverzoenlijke tegenstellingen. M.i. kent Talma aan het woord gezag een beteekenis toe, die te ong is. Gezag is zeggenschap hebben, en het zeggenschap in het bedrijf rust in de handen van den patroon. Medezeggenschap is, zelfs socialistisch als Prof. Bongers erkennen dit, een illusie. Afgedacht nog van allerlei meer principiële bezwaren, die er tegen kunnen worden ingebracht, zal het praktisch onuitvoerbaar blijken.

Zoo oordeelt ook Prof. Geesink over het sociale gezag.

Hij zegt over de tegenwoordige verhouding van heer en knecht:

Deze verhouding zelf dan wordt bepaald en ligt geheel binnen de grens van het contract.

Het gezag van den heer en de onderdanigheid van den knecht gelden slechts voor den duur en tot het doel van het contract, evenals daaruit volgen hun wederzijdsche rechten en plichten.

De heer heeft het recht om gezag te oefenen tegenover zijn knecht met betrekking tot het aanwenden van diens arbeidskracht op de wijze, die hij overeenkomstig acht met het doel waartoe hij hem in zijn dienst heeft genomen.

Door zijn gezag en beleid heeft hij niet alleen stuur en leiding aan het arbeiden van zijn knecht te geven, dien arbeid te besturen, meer in den meest letterlijken zin heeft hij daarbij te regeren, zijn wil daarbij op te leggen aan zijn knecht.

Nu is het arbeidscontract wel een middel, waardoor de heer gezag over zijn knecht krijgt, een gezag waaronder deze zich vrijwillig stelt, doch daarmee heeft de knecht allermint dit recht om gezag te oefenen geschonken aan zijn heer.

De heer heeft dit recht niet ontvangen van zijn knecht.

Hij dankt het ook niet aan zijn meerdere vaardigheid en kundigheid waardoor hij, krachtens zijn meerdere vaardigheid en kundigheid, waardoor hij, krachtens zijn meerder beleid en inzicht, in staat is stuur en leiding te geven. Dit toch zou hem hoogersteens een zedelijk gezag verleen, maar nog geen gezag van rechtswege, want het laat zich denken, dat een knecht veel meer vaardigheid en kundigheid bezit in een vak, dan de heer, dien hij daarin dient.

Ook dankt de heer dit recht om gezag te oefenen niet aan zijn meerder bezit. Want wel is het bezit van geld en goed, van werkplaats en werktuigen een middel om te kunnen laten arbeiden en zich daarbij te doen dienen, doch het bezit van geld en goed geven op zichzelf den mensch geen recht, over een ander gezag uit te oefenen.

De eenige grond voor het gezag van den heer over zijn knecht, die uw denken bevredigt, is dan ook, dat God zelf met dit gezag den heer heeft bekleed.

Het is God, die den heer over zijn knecht gesteld heeft; in Zijn voorzienig bestel; door allerlei tusschenschakels, waar dat bestel in werkt, als: de wederzijdsche behoefte, het elkander ontmoeten, en eindelijk de wederzijdsche bewilling.

Het is God, die den heer bekleedt met het gezag over zijn gezin, over zijn huis, en daarom ook met het gezag over hen, die hem dienen in de plaats waar hij werkt, welke plaats niet anders is dan een uitbreiding, een verlengstuk van zijn huis.

En gezag, dat hem dus in de plaats, waar hij met die hem dienen werkt, evenzeer als in zijn huis, van rechtswege toekomt: een gezag, dat ten doel heeft om, zooals wij boven reeds uitdrukten, de individueele willen van hen, die hem dienen, te maken en te houden tot één wil, die zich richt op het doel van den arbeid.¹⁾

En nu het recht van staking?

Is het nu geen ongehoorzaamheid den arbeid neer te leggen?

Neen, want deze gehoorzaamheid wordt beperkt en beheerscht door het contract, en wanneer nu aan den moreelen eisch van het contract niet wordt voldaan, wanneer het contract wordt gesaboteerd, wanneer, zooals een vorige maal is uiteengezet, onrecht wordt gepleegd, staat het in de vrijheid van den vrijen arbeider om geen werk te doen. Hij is vrijwillig gekomen, en in een noodtoestand, waarin alleen van staking sprake mag zijn, doet hij niet aan het gezag tekort, wanneer hij ophoudt met arbeiden. Er is voor hem alleen eisch tot gehoorzaamheid in zoverre hij zich aan het contract gebonden weet.

Meer zal ik er niet van zeggen.

Het is bijna gewaagd om tegenwoordig het stakingsrecht te vordedigen.

Ik doe het dan ook met den innigen wensch, dat onze menschen van dat recht alleen bij hooge, hooge noodzakelijkheid gebruik maken. Een staking blijft altoos ontzettend in zijn gevolgen, en de strijd in Twente doet zien, op welke wegen deze conflicten leiden. Toch kan ik, ondanks alle bezwaren, die tegen de staking zijn in te brengen, niet anders doen, dan op te komen voor het recht, dat de arbeiders hebben. Ik mag aan dat recht niet tornen, en kan het dus ook niet eens zijn met het volgende schrijven, dat ik dezer dagen ontving. Die brief luidt aldus:

Walserswaarde Heer!

Vergeef mij indien ik kort ben en weinig woorden ter introductie kies.

Ik doe dit om des tijds wille.

Mag ik me voorstellen als getrouwd „Reformatie“-lezer en dus ook van uwe artikelenreeks, thans 't recht van staking.

Uw argumentatie in het laatst verschenen artikel VII brengt mij meer en meer tot de overtuiging dat staking van arbeid principieel ongeoorloofd is. Vandaar mijn vrijmoedigheid u mijne overwegingen te doen toekomen.

In den strijd tegen sociaal onrecht hebben wij niet alleen tijdelijk te zijn en te berusten in Gods voorzienig bestel, doch hebben we inderdaad ook positief het onrecht te bestrijden. Volkomen accoord.

Tot waar nu de strijd en waar begint de Christelijke berusting?

Ik geloof hier het criterium te vinden.

Uw conclusie voert tot strijd en laat weinig of geen plaats voor de geëschte berusting. Er is een bepaald geval sociaal onrecht. Daartegen dient ge-

¹⁾ Van 't Heeren Ordinantiën. Tweede Deel II blz. 63, 64.

streden
lijk-lun
heeft
haven.
Christel.
Dan
Heere
Gehoe
een ge
De w
gotal M
De v
Zoeke
een co
Een v
ons da
Held
quon
Theo
Toch
artikele
Is he
quentie
Geve

De geach
Berusting
tusschen v
zijn of wer
samen gaa
volbrenging
wij worstel
de staking
ze toelaat
vertrouwen
ook dit m
doen we oc
en beruste
Hiermede
Over he
nog afzond
reeds niet
onderwerp
der sociale

Er is no
der wijshe
Het groo
klaarhe
het denker
meester, d
zoekt te
tracht de g
gen tot een
heel.

In één w
monisme
Deze me
samen v
De verze
Zoodra
intelligibel
alle kanter
verstand a
In de na
tegenstellin

Als door
over elkan
het bestaan
dellijk ove
een gestad
het niet-zi
tus (drang
staan van
bij het org
pingswerk

Maar het
elementen
want hij z
toch telken
is. Het gro
veeleer in
eenigbaar
veel groote
want hij a
elementen
de nantrek

Welke is
rend, de a
Ligt er
heid ten g
dingen één
die alles te
Onder a
een reusac
langweken
geest, die
manifesteer
Hoe is E
verschillen
tot één lev
Aan dit
knaagd, zo
te kunnen
Descartes

deurloofheid
en duur en tot
laaruit volgen
ten

g te oefenen
tot het aan-
de wijze, die
el waarom hij

ij niet alleen
an zijn knacht
en, meer in
daarbij te re-
ggen aan zijn

middel, waar-
ijgt, een gezag
doch daarmee
om gezag te

nvangen van

eedere van-
krachten zijn
waardoor hij,
in staat is

hem hoog-
en, maar nog
het laat zich
vaardigheid
lan de heer.

ezag te oefe-
Want wel is
verplaats en
laten arbeiden
het bezit van
mensch geen

oefenen
den heer over
is dan ook,
eer heeft be-

knacht gesteld
er allerlei tus-
st, als: de we-
nmoeten, en

recht door de

bedt met het
s, en daarom
hem dienen
e plaats niet
rlengstuk van

ats, waar hij
r als in zijn
ezag, dat ten
le indrukken,
hen dienen,
il, die zich

den arbeid

ordt beperkt
wanneer nu
et niet wordt
gesaboteerd,

uiteengezet,
de vrijheid
rk te doen,
oodtoestand,
g zijn, doet
hij ophoudt
m eisch tot
an het con-

rdig het sta-

gen wensch,
n bij hooge,
n. Een sta-
gevolgen, en
velke wegen
ndanks alle
te brengen,
r het recht,
n dat recht
t eens zijn
dezer dagen.

weinig woor-

Reformatie",
eks, thans 't

heuen artikel
vertuiging dat
loofd is. Van
overwegingen

t hebben wij
sten in Gods
nderdaad ook
men accoord,
it de Christe-

nden.

laat weinig
ing Er is een
gen dient ge-

II blz. 83, 84.

streden individueel, voorts organisatorisch, einde-
lijk langer parlementairen weg. In laatste instantie
heeft de overheid roeping het recht te hand-
haven. Blijft ook zij in gebreke, dan komt de
Christelijke berusting aan de beurt.

Dan hebben wij de zaak van het onrecht aan den
Heere over te geven. Hij is Rechter.

Geheel die strijd is echter een strijd des rechts,
een geestelijke strijd.

De wereld gebruikt de macht, de macht van het
getal. Moeten wij haar navolgen?

De vraag te stellen is haar te beantwoorden.

Zoeken wij heel het leven door het niet met
een compromis in orde te krijgen?

Een weinig actie — een weinig geloof — ziedaar
ons dagelijks leven.

Hebben wij den geloofsmoed de volle conse-
quentie van Gods eisch te aanvaarden?

Theoretisch misschien, praktisch niet.

Toch moet die eisch ook gesteld aan uwe
artikelen.

Is het gevaar om te vreezen voor die conse-
quentie ook niet groot bij uwe conclusies?

Geve de Heere u moed, kracht, bovenal wijsheid!

B. I.

De geachte schrijver vergeet één ding.

Berusting en strijd zijn niet twee wegen, waar-
tusschen we moeten kiezen. Het is niet of stil
zijn of werken. Neen, die beide kunnen en moeten
samen gaan. De rust in Gods bestel eischt de
volbrenging van Zijn wil, en Zijn gebod is, dat
wij worstelen tegen alle onrecht. De vraag is, of
de staking een geoorloofd middel is of niet. Is
ze toelaatbaar, dan kan een arbeider tegelijk zich
vertrouwend aan den Heere overgeven, en tevens
ook dit middel aangrijpen tot lotsverbetering. Zoo
doen we ook bij ziektegevallen. We probeeren alles,
en berusten tevens in 's Heeren wil.

Hiermede ben ik aan het eind van mijn artikelen.

Over het maatschappelijk gezag hoop ik later
nog afzonderlijk te schrijven. Ik moet nu, wil deze
reeks niet te lang worden, de bespreking van dit
onderwerp besluiten. Onze God geve vrede temidden
der sociale verwarring.

K. D.

WIJSBEGEERTE.

In de school der wijsbegeerte.

Het groote eenheidsdoel.

Er is nog een gewichtig ding, dat tot de taak
der wijsbegeerte behoort.

Het groote doel der wijsbegeerte is niet slechts
klarheid, maar ook eenheid te brengen in
het denken. De wijsgeer is niet slechts de keur-
meester, die het gehalte van het waarheidsgoed
zoekt te bepalen, maar ook de kunstenaar, die
tracht de gevonden wijsheidselementen te vereeni-
gen tot een, verstand en gemoed bevredigend, ge-
heel.

In één woord: alle wijsgeerig denken streeft naar
monisme.

Deze monistische drang uit zich niet alleen in
samenvatting, maar ook in verzoening.

De verzoeningspoging gaat voorop.

Zoodra de mensch begint met de zienlijke en
intelligibele wereld te onderzoeken stuit hij aan
alle kanten op tegenstellingen, die zich aan zijn
verstand als problemen voordoen.

In de natuur berust alle kosmische harmonie op
tegenstelling.

Als dood-vijanden schijnen de elementen tegen-
over elkander te staan en elkaar de ruimte, zelfs
het bestaan, te betwisten. Alle zijn vloeit onmid-
dellijk over in varden, en het wordende leven is
een gestadige kamp, om zich te handhaven tegen
het niet-zijn. Spinoza noemde het leven een cona-
tus (drang) van volharding, maar reeds het be-
staan van dien conatus bewijst, dat, onmiddellijk
bij het opgaan van het leven, de natuur het sloo-
pingswerk begint.

Maar het is niet deze „vijandschap" tusschen de
elementen, die den denker het meest verwondert,
want hij ziet, dat de vrucht van al dit strijden
toch telkens weer leven, dat het leven zelf strijd,
is. Het groote raadsel, dat hem ontroert, ziet hij
veeleer in den samenhang van dingen, die onver-
eenigbaar schijnen. De feitelijke eenheid is hem
veel grooter wonder dan de schijnbare antiomie,
want hij aanschouwt, dat de meest tegenstrijdige
elementen elkaar tusslotte altijd weer zoeken, dat
de aantrekking de afstootsing overwint.

Welke is de geheimzinnige macht, die voortdu-
rend, de antithesen in synthese oplost?

Ligt er aan alle verscheidenheid toch een één-
heid ten grondslag, is er diep in de kern der
dingen één substantie, waaruit alles opkomt en
die alles tot zich trekt wat uit haar is opgebloeid?

Onder al de tegenstellingen, die de wereld tot
een reusachtig probleem maken, is de meest be-
langwekkende, de tegenstelling tusschen stof en
geest, die zich het duidelijkst in den mensch zelf
manifesteert.

Hoe is het mogelijk, dat zóó diep in den grond
verschillende substanties als ziel en lichaam zich
tot één leven vereenigen?

Aan dit probleem hebben alle wijsgeeren ge-
knaagd, zonder tot dusver het hart der kwestie
te kunnen vinden.

Descartes poogde, heel naïef, het vraagstuk van

het dualisme op te lossen door aan te nemen, dat
in de menschelijke hersenen op een bepaald plekje
(glandula pinealis) ziel en lichaam elkaar ont-
moeten.

Geulinx zocht een verklaring door aan te
nemen, dat God door een wonder de indrukken,
die het lichaam ontvangt, mededeelt aan de ziel.

Spinoza dankt zijn roem aan de stoute fantasie,
dat geest en stof, denken en uitgebreidheid, eigen-
schappen (attributen) zijn van de ééne, oneindige,
substantie: God! Door het onderscheid tusschen
God en wereld op te heffen, bestond er voor hem
nergens dualisme, zelfs niet tusschen goed en
kwaad.

Dit was wel het meest consequente (maar tevens
gevaarlijke en antischriftuurlijke) monisme, dat ooit
door een menschenhoofd is uitgebroed.

En de nieuwe filosofie?

Wij weten, dat de materialisten den knoop van
het probleem doórhakten, door het bestaan van
den geest te ontkennen. Wat wij denken en ge-
voelen noemen is, volgens hen, niets anders als
een fijn-stoffelijk verschijnsel, een soort zweelen
en fosforiceeren van de hersens!

Met een bitteren glimlach heeft de moderne wijs-
geer deze theorie weggeworpen. Hij geeft dan nog
liever de voorkeur aan de leer, dat, juist omgekeerd,
alles geest of ziel is en de stoffelijke verschijn-
selen uit een soort verdichting of concentratie van
ziellijke beweging moet worden verklaard. Dit is
de leer van het psychisch monisme, waarvan Prof.
Heymans de groote profeet genoemd wordt.

Anderen, gelijk wij gezien hebben, wanhopen
aan een oplossing van het tartende vraagstuk en
berusten, of in het mysterie van het leven, of
in de werkelijkheid van de veelheid. De eersten
zijn de levensfilosofen, à la „Bergson"; de an-
deren de pragmatisten, die James als hun leidman
bewonderen.

Het lijdt geen twijfel, dat dit sceptisch afstand
doen van het zoeken naar een monistische wereld-
beschouwing niet langer dan één of twee geslachten
zal duren. Het monistisch sentiment zit den mensch
te diep in het bloed. Hij is „Gods geslacht" en
kan niet rusten, tenzij hij rust vindt in het Al-ééne.

Hierboven noemden wij het doel van het mo-
nistisch streven: samenvatting en verzoening. Wel-
nu, al gelukt den mensch de verzoening niet
(en hoe kan hij ze ooit vinden zonder het Woord,
dat ons het geheim van alle verzoening, ook de
verzoening van een zondige wereld met den heiligen
God, onthult?), dan moet de onsterflijke drang naar
eenheid hem toch leiden tot het werk der samen-
vatting.

Dit werk geschiedt tragezwijze.

Eerst is er de samenvatting van de indrukken,
die de mensch door zijn zintuigen ontvangt, tot
ervaring. De verschillende ervaringen voegt hij
saam tot kennis. De velerlei kennis wordt door
voortgaanden denkbaarheid tot wetenschap. En
ziel, wanneer nu al die opgebouwde wetenschappen
zich dan uitbreiden voor zijn blik als een woud
van trotsch geboomte, een wereldstad met opwaarts
stuwende paleizen, kerken, torens; dan perst in
hem de begeerte ook die wetenschappen saam te
vatten tot een hoogere eenheid, den wortel te
zoeken, waaruit al dat weten groeit en den band,
die alles vereenigt.

Hoewel misschien niet de moeilijkste, is dit toch
de hoogste en schoonste taak van de wijsbegeerte.

Het is archilectoniek, en, gelijk in het
grondwoord wordt aangeduid, treedt de wijsgeer
hier op als kunstenaar. Uit het gegeven ma-
teriaal schept hij een harmonisch geheel.

Er zijn stelsels, die den indruk maken van
een kathedraal, „waar zelfs door de porien
van haar steenen een loflied tot den Schepper
ruischt. Haar grondtoon is een kruis, het verlos-
singsteeken der menschheid; haar bogen schra-
gen, als met gevouwen handen het gewelf, biddend
rustende op de zuilen, zuilen als korenaren zoo
slank en nochtans massief als cederen van den
Libanon; kathedraal, wier gevelspitsen, hemel-
waarts wijzend, ons herinneren, dat de mensch
op deze aarde geen blijvende plaats heeft; hemel-
waarts wijzende, als prodikten zij: mensch, richt
uw leven in onder het gezichtspunt van de eeuwig-
heid, sub specie aeternitatis".

Alzoo schildert Dr P. H. Ritter¹⁾ in beeldspraak
Spinoza's gedachtenschepping, misschien het ge-
nuaiste monistische systeem, dat ooit door men-
schelijke fantasie is opgebouwd, — maar terecht
voegt hij er aan toe, dat ook Spinoza de eenheid
niet bereikt heeft.

Inderdaad, waar het geldt door de wetenschap
de wetten van het heelal en de structuur der
menschelijke ziel na te speuren, kan de mensche-
lijke rede en intuïtie lofwaaardige ontdekkingen doen,
maar zoodra de mensch zich geroepen acht de ge-
vonden kennis saam te voegen tot een rustgevend
wereldbeschouwing, staat hij aan de grens van
zijn macht.

Als schepsel zit hij zelf opgesloten in de ge-
schapene wereld. Om de wereld te kunnen over-
zien, zou hij buiten hare grenzen moeten treden.
Zijn ziel heeft geen vleugelen machtig genoeg om
hem te verheffen tot het punt, vanwaar hij het

¹⁾ De taak der wijsbegeerte, 18.

begin en het einde schouwen kan. Laat reeds de
ontlogische vraag: Wat is de wereld? hem in ver-
legenheid, veel meer wordt zijn creatuurlijke be-
perktheid openbaar, wanneer hij zich gesteld ziet
tegenover het probleem: Van waar is de wereld,
en wat is haar doel?

Indien de denker over geen ander hulpmiddel
beschikt dan de rede, zien wij zijn monistisch
streven uitloopen op het Godonttroonend, mensch-
vergodend, pantheïsme, het meest verleidelijk,
maar ook meest verderfelijk, surrogaat van de
ware religie.

Juist bij zijn allerhoogste praestaties ploft de wijs-
geer in de diepste afgronden van dwaasheid neer,
en de wetende vraagt in heilige ironie: „Waar
is de wijze? waar is de onderzoeker dezer eeuw?
Heeft God de wijsheid dezer wereld niet dwaas
gemaakt" (1 Cor. 1:20)?

Er is slechts één licht, dat de nevelen, die over
den oorsprong en het doel der wereld liggen, weg-
vaagt: de openbaring!

Er is slechts één kracht, die den mensch in
staat stelt, het ontzaglijke wereldraadsel, zij het
niet in zijn bijzonderheden, dan toch in zijn een-
heidsgrond en eenheidsdoel te verstaan: het geloof!

„Het geloof nu is een vaste grond der dingen,
die men hoopt, en een bewijs der zaken, die men
niet ziet."

Door het geloof verstaan wij, dat de wereld
door het Woord Gods is toebereid, alzoo, dat de
dingen, die men ziet, niet geworden zijn uit dingen,
die gezien worden" (Hebr. 11:1, 3).

Men heeft het onderscheid tusschen wijsbegeerte
en godsdienst wel eens zoeken te karakteriseeren
door te zeggen: de wijsbegeerte gaat van de wereld
uit om God te kennen, zij zoekt God; de religie
gaat van God uit om de wereld te kennen, zij
heeft God, — en er schuilt zeker iets waars
in deze onderscheiding. Zelfs kan men zeggen, dat
beide wegen goddelijke wegen zijn, waarlangs God
den mensch, als in spelende afwisseling, leidt, om
hem op te voeren tot de kennis der waarheid.
Maar de mensch vergeet hierbij te zeer het ééne,
helms centrale, feit van de zonde.

God heeft aan den mensch de wereld gegeven
als een schoon boek, „in hetwelk alle schepselen,
grooten en kleine, gelijk als letteren zijn, die ons
de onzienlijke dingen Gods geven te aanschouwen,
namelijk, zijne eeuwige kracht en Goddelijkheid"
(Geloofsbelijdenis, art. II).

Maar het orgaan, dat de mensch noodig heeft
om dit wonderschrift te ontcijferen, is ziek door
de zonde. De mensch is zóó hopeloos bij-zien-
de, dat hij (om met Calvijn te spreken) zonder den
bril van het Woord zelfs den Naam Gods, die
naby is (Ps 75), niet lezen kan.

De wijsbegeerte is machteloos den mensch in
het Kanaän der waarheidsrust te brengen.

Wie alleen uit de rede leeft blijft in de woestijn.

Hoogstens vermag hij van den één of anderen
rotsloep het beloofde land panoramatisch in de
verte te aanschouwen, met een siddering van
schoonheidsgenot.

„Voorwaar, voorwaar, zeg Ik u: zoo iemand
niet geboren wordt uit water en Geest, hij kan
in het Koninkrijk Gods niet ingaan" (Joh. 3:5).

B. W.

LITERATUUR EN KUNST.

C. S. Adama van Schellema.

II.

Naar aanleiding van het overlijden van den
dichter C. S. Adama van Schellema, spraken we
in het artikel van de vorige week over Schellema's
opvattingen van kunst, en van poëzie in 't bijzon-
der, over zijn eigenaardige eigenschappen, die hem
gemaakt hebben tot een van de bekendsten onder
de moderne dichters, en, ter verduidelijking, over
enkele proeven van z'n werk.

Daarbij zagen we, dat de besproken genres wel
karakteristiek zijn voor Schellema's geest en vorm,
maar dat we hem pas goed leeren kennen, als
we zijn natuurpoëzie beschouwen. Want daarin
openbaart zich de aanleg van dezen veelzijdigen
dichter.

In dit tweede artikel dan letten we op die natuur-
poëzie in 't bijzonder.

Voor we haar echter aan enkele voorbeelden doen
zien, willen we eerst nog onze aandacht schenken
aan het overige werk, dat dramatische gedichten,
vertalingen en aesthetische studiën omvat.

Dramatisch zijn de „Levende steden", vooral
„Londen" en „Dusseldorp". Dit werk hoort tot
Schellema's socialistische poëzie en is satirisch
van strekking. Maar — lyricus als hij voor alles
toch is — vinden we meer dan een fragment
van lyrische schoonheid in deze gedichten. „Am-
sterdam", dat in 1920 aan dezen cyclus werd toe-
gevoegd, is een wijsgeerig leerdicht. Tot het dra-
matisch genre behooren voorts enkele blijspelen,
een dorpscomédie („Groote dagen in Knollebroek")
en een „blijspel van O. W." („De vergulde krake-
ling").

We onderstrepen het even, dat Schellema
ook blijspelen geschreven heeft. Deze toch zijn
zeer zeldzaam in de nieuwere nederlandsche lite-